

SBM785 Ørstedesvej, Stilling 2008, del 1

Bygherrerapport

Stilling Sogn, Hjemlev Herred, tidl. Skanderborg Amt, Stednr: 16.02.09. Sb.nr.27

I forbindelse med anlæggelse af en spildevandsledning indenfor 100 m-zonen af gravhøj, sb 6 Tippetøj, blev der muldafrømmet et smalt tracé på ca. 2 – 2,3 m i bredden. Traceet var ca. 182 m langt. Der dukkede 141 anlæg op i form af stolpehuller og gruber. Der var dog flest i den vestlige del af traceet, hvor der ligeledes kunne erkendes resterne af i alt 3 huse. Der er desuden observeret spor af ildsted med mulig arneplade, samt rester af digle, hvilket antyder smedjeaktiviteter. Mange anlæg indeholdte en del trækul og rødbrændt lermateriale, hvilket tyder på nedbrændte huse. Keramik fra stolperne daterer bebyggelsen til yngre romersk jernalder. Daglig leder Merethe Schifter Christensen, Skanderborg Museum, November-december 2007

SKANDERBORG MUSEUM

1. Indholdsfortegnelse

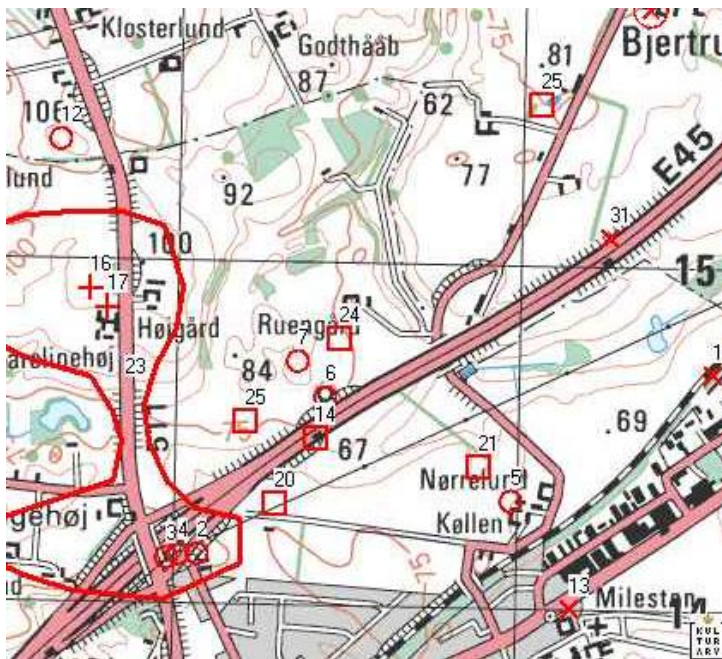
1. Indholdsfortegnelse	2
2. Baggrund for undersøgelse	3
3. Topografi.....	3
4. Administrative data	3
5. Målesystem	4
6. Undersøgelsens forløb og metode.....	4
7. Undersøgelsens resultater	5
7.1 Konstruktions – beskrivelser:.....	6
K1 - hus.....	6
K2 - hus.....	7
7.2 Anlægsbeskrivelser:.....	8
A599.....	8
8. Genstandsbeskrivelse og datering.....	8
9. Konklusion og perspektivering	8
10. Fremtidigt arbejde.....	9
11. Litteratur.....	9
12. Tidstavle.....	9

Figur 1 Udgravningen samt Tippethøj i baggrunden. Set fra V. Foto: MSC

2. Baggrund for undersøgelse

Det undersøgte område ligger få 100 meter øst for kulturarvsarealet 160209-23, som bl.a. rummer Stilling Trehøje, der er kendte for et af deres gravfund, nemlig et glasbæger med den græske indskrift ”Drik og du vil leve skønt” fra slutningen af 300-tallet. Vandledningen ligger inden for 100 meter zonen af Tippethøj, som ligeledes kunne være en jernalderhøj. Nordvest herfor ligger endnu en overpløjet gravhøj, sb 7. I 2006 blev der foretaget en systematisk udgravning på arealerne sydvest for sb. 6. Her blev der fundet bebyggelsesspor fra yngre romersk jernalder samt en mulig grav fra samme periode.

Figur 2 Topografisk kort over området med kulturarvsarealet indrammet, samt markeringer af øvrige oldtidsminder. Sb. 6 ses omtrent midt i billedet. Kilde: DKC

3. Topografi

Arealet ligger lige nord for motorvej E45 ved afkørsel 51.

Området er et stærkt kuperet morænelandskab, hvor det undersøgte areal ligger højt på sydsiden af en bakketop. På toppen af bakken ligger sb.6. Højfoden ligger i kote 80. Det beboede område i det undersøgte område ligger i kote 76 og er beliggende på et plateau der er svagt skrånende mod vest. Terrænet falder jævnt på øst, syd og vest siden, mens den mod nord fortsætter i samme niveau, dog lettere kuperet.

Undergrunden består de fleste steder af ler, dog er der flere steder noget sand iblandet.

4. Administrative data

I starten af november 2007 blev det opdaget af Skanderborg museum at der skulle foretages muldafrømning, i forbindelse med nedgravning af en spildevandsledning, tæt op ad sb.6. Arbejdet blev standset, således at arkæolog Ejvind Hertz kunne følge maskinen under muldafrømningen. Der

blev aftalt at der kun skulle udgraves, hvor selve ledningen skulle ligge og ikke i arbejdsområdet, da entreprenøren har lovet ikke at køre med hjulmaskiner på området.

Tippethøj var blevet aflyst i 1954 og har således ikke været beskyttet af en 100 m zone iflg. Museumslovens kapitel 8 § 29e. Efter drøftelser med nationalmuseet (november og december 2007) bliver højen igen tinglyst. Planlægningsafdelingen for projektet bliver oplyst om dette den 4. dec. 2007.

Undersøgelsen blev finansieret af Skanderborg Kommune. Funktionsleder Jens Schelde fra vand-og kloakforsyning er kontaktperson.

Udgravning af arealet blev udført af arkæolog Ejvind Hertz, arkæolog Anja Vegeberg Jensen, stud.mag. Rikke Olesen og stud mag. Nanna Kirkeby med arkæolog Merethe Schifter Christensen som daglig leder. Alle ansat ved Skanderborg Museum. Øvrig sagbehandling blev foretaget af arkæolog Ejvind Hertz, Skanderborg Museum.

SBM 785 Ørstedesvej Stilling, Stilling Sogn, Hjemlev Herred, Skanderborg Amt (Århus Amt), Stednummer: 160209, Matrikelnr. 5u, 6a og 6f. KUAS journalnummer: FOR 2003-2122-1923

Maskinkraften blev leveret af Ove Arkil som blev stillet til rådighed af Skanderborg Kommune.

Dokumentationsmaterialet fra undersøgelsen opbevares på Skanderborg Museum, Adelgade 5, Skanderborg og kan efter anmodning vises frem.

5. Målesystem

Anlæg, feltgrænser og nivelementer er indmålt med højpræcisions GPS og er digitaliseret i gis-programmet Mapinfo i system 32 ED 50.

6. Undersøgelsens forløb og metode

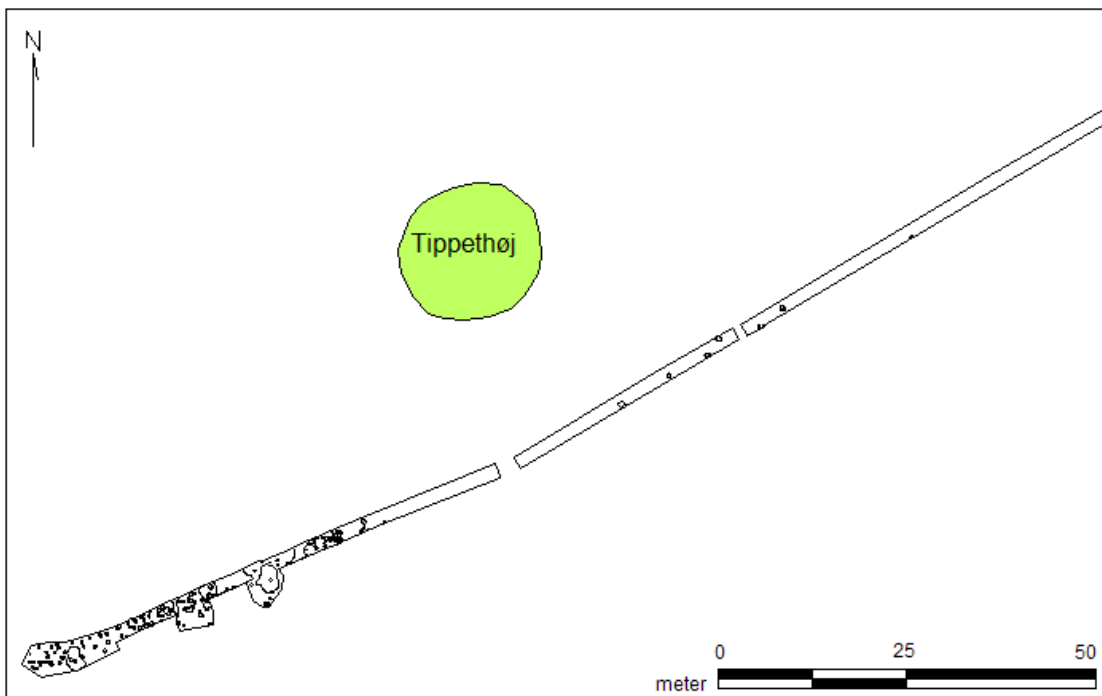
Undersøgelsen foregik i perioden fra d. 22. november til den 7. december 2007. Muldafrømning af området foregik to uger forinden.

Stolpehuller og gruber blev snittet efter behov og fundene herfra indsamlet. Alle anlæg blev fortløbende nummereret startende med A454. Fundene blev ligeledes fortløbende nummereret startende med X57. Der blev givet i alt 141 A-numre og 57 X-nr. Profiltegningerne blev nummereret fra PFT29 til PFT39. Konstruktionerne blev nummeret fra K1-K3. Fotos er nummeret fra SBM785-1 til 28. Grunden til at ikke alle numre starter fra 1 er, at der er fortsat på listerne fra de tidligere udgravninger i området.

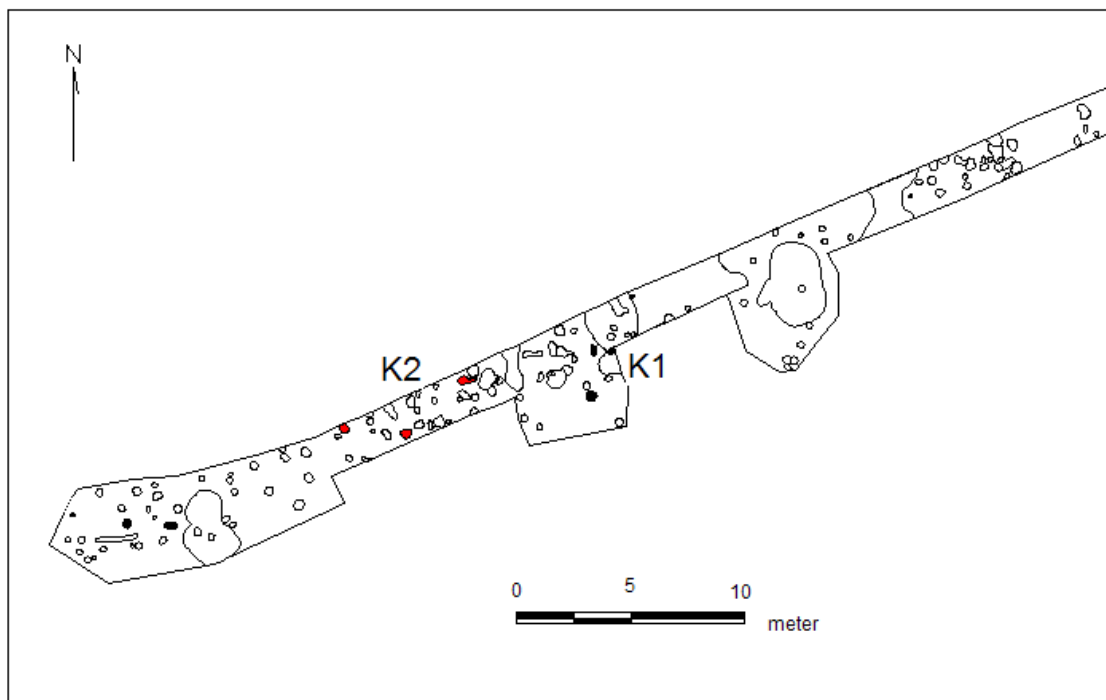
7. Undersøgelsens resultater

Der er fundet i alt 141 anlæg, som primært kan kategoriseres som stolpehuller. Enkelte gruber er dukket op samt et ildsted. Grundet traceets meget ringe bredde på 2-2,3 m har det været svært at finde huskonstruktioner. Dog er næsten samtlige stolper snittet hvilket muliggør at enkelte hustomter kan lokaliseres (K1 og K2). Der findes mange dybe stolper som ikke umiddelbart kan sættes i system, hvilket tyder på at der er huse i flere faser på lokaliteten. Desuden ses ved flere stolper en større mængde trækul og rødbrændt lermateriale som tyder på at der kan have været brand på stedet.

Desuden er der rester fra smedjeaktiviteter i form af digle-fragmenter. En enkelt grube er blevet grundigt undersøgt idet den først blev tolket til at være et grubehus grundet dens rektangulære form. Dog blev gruben 96 cm dyb og med en noget irregulær bund. Gruben formodes at være et resultat af lertagning.

Figur 3 Oversigt over udgravningen med markering af sb.6 Tippethøj.

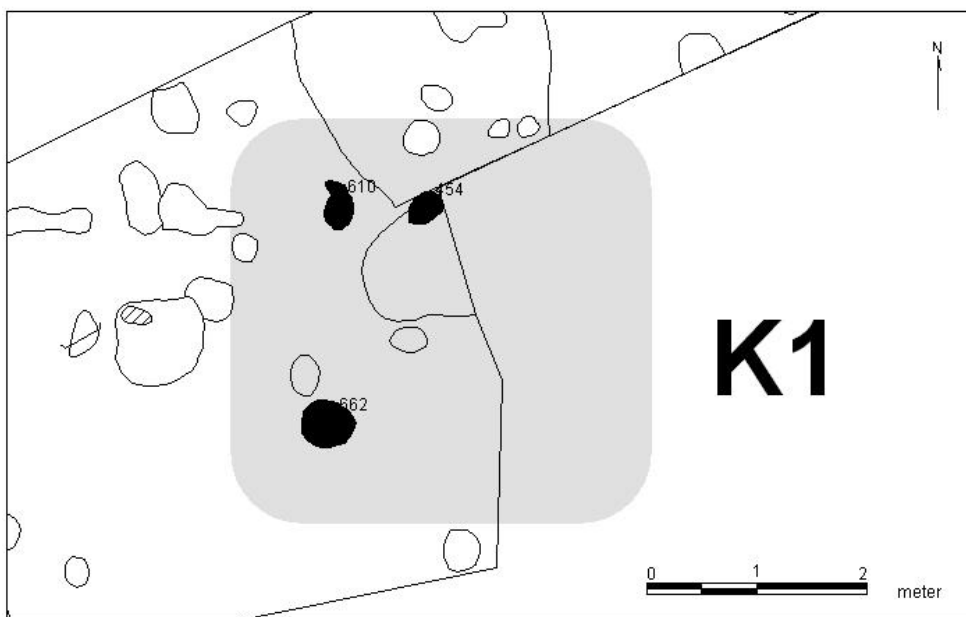

Figur 4 Den vestlige del af udgravningen med markering af K1 og K2.

7. 1 Konstruktions – beskrivelser:

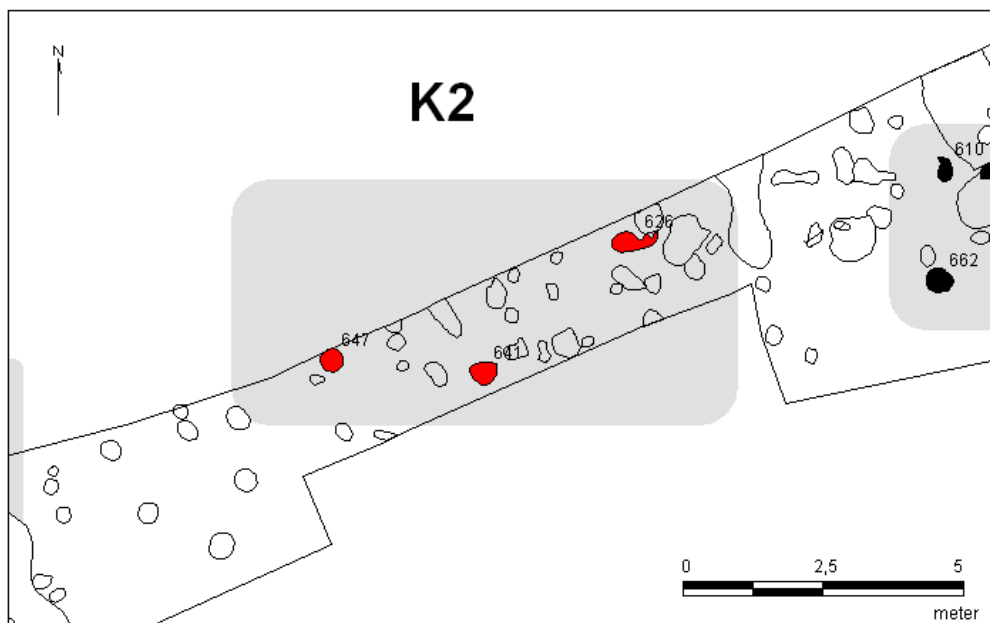
Husene i yngre jernalder er en fortsættelse af den førromerske tradition, der har to stolperækker i midten af huset som holder taget. Væggen kan være konstrueret på forskellig vis. Husene er noget længere end i den foregående periode og de kan være modulopbygget. Beboelsesdelen vil stadig være i vestenden, mens stalden typisk vil ligge i midten af huset. I østdelen har man muligvis haft lade eller anden funktion.

K1 - hus: Huset ligger Ø-V-orienteret. Der findes kun tre stolper (A454, A610 og A662) som muligvis kan tolkes som værende tagbærende. Der er 2,3 m mellem den nordligste og den sydligste stolpe. Dybden på stolperne er mellem 49 og 52 cm. Bredden er mellem 50 og 57 cm. Siderne er tilnærmelsesvis lige og med flad bund. Fylden er i gråbrune nuancer og alle indeholder trækul og rødbrændte lernister. I A610 er der fundet mulige rester af en digle, men der kan dog være tale om stærkt cintret keramik. Huset kan ikke dateres, men det formodes at være samtidig med den øvrige plads.

Figur 5 Plan over K1 med stolperne markeret og en skygge der skal illustrere et minimum omfang af huset.

K2 - hus: Huset ligger Ø-V-orienteret. Der findes kun tre stolper (A626, A641 og A647) der regnes for tagbærende. Der er 2,7 m mellem den nordligste og den sydligste stolpe. Stolperne er mellem 30 og 55 cm dybe og mellem 42 og 56 cm brede. Stolperne har lige til let afrundede sider og med flad bund. Der er fundet lidt keramik i A641, men det kan ikke bruges til en datering af huset. Huset regnes som samtidig med øvrige anlæg på lokaliteten.

Figur 6 Plan over K2 med stolperne markeret og en skygge der skal illustrere et minimum omfang af huset.

7.2 Anlægsbeskrivelser:

A599

Funktion: lertagningsgrube

Gruben er ca. 413 cm lang og ca. 250 cm bred. I fladen er den nærmest rektangulær med let afrundede hjørner. I den vestlige side er der en lille udposning. Anlægget blev i første omgang opfattet som et grubehus. Der blev således lagt en krydsbalk gennem anlægget, hvor der blev udgravet i de to østlige kvadranter. Der blev i starten gravet med ske, men da det senere viste sig at det sandsynligvis ikke var et grubehus, blev resten fjernet med spade. Gruben viste sig at være opfyldt med flere lag, hvoraf nogle var rene undergrundslag. Samtidig var der nogle smalle trækulslag mellem de forskellige fyldskifter. Der kunne ikke observeres at der skulle have været direkte ild i gruben, så trækulslaget er sandsynligvis også fyldt i. Nogle steder lå trækulslaget i ret kantede formationer, der kunne antyde at det har været forkullede planker eller stolper der var smidt i. Der blev fundet ganske få rødbrændte og groftmagrede skår i gruben, samt lidt flint. Undergrunden var let sandet ler, hvilket ligger til grund for benævnelsen "lertagningsgrube". Her har man formodentlig forsynet sig med ler til eksempelvis lerklining af huse.

Datering: Der var ingen daterende fund i gruben. Gruben er dog ældre end A653, som er et stolpehul der ses meget tydeligt i profilen. Dog kan stolpehullet ikke sættes i nogen videre sammenhæng.

8. Genstandsbeskrivelse og datering

Hovedparten af fundene er keramik. I alt 112 fragmenter, hvoraf de 7 kan betegnes som randskår. De fleste er mindre stykker, der umiddelbart kun kan dateres til jernalder. Skårene er rødbrændte, enkelte sortbrændte, og noget groft magrede. De få rande er let udsvugne.

Af ler er der fundet flere rødbrændte lerklumper. Fra ildstedet, A617, var der muligvis rester af en arneplade, idet flere af de rødbrændte stykker var afglattede på den ene side. Derudover er der fundet meget fintret keramik. Heraf er der nogle stykker der kunne minde om digler.

Der er ikke umiddelbart daterbare fund på pladsen. Lokalt er således dateret til yngre romersk jernalder /ældre germansk jernalder (3. – 5. årh.) ud fra den tolkning at SBM 785 Ørstedvej del 2 er dateret hertil. Del 1 og del 2 opfattes som spor af den samme bebyggelse. Der er ikke noget på del 1 der modsiger en datering til yngre romertid/ældre germanertid.

9. Konklusion og perspektivering

Sydvest for gravhøjen er der fundet massive bebyggelsesspor fra yngre romersk jernalder. Det smalle tracé vanskeliggør afdækningen af de enkelte huse, dog er der fundet to mulige huse. De mange dybe stolper sandsynliggør at der ligger flere faser. Desuden er der gode chancer for at der kan findes hegn i forbindelse med husene. Lokalt synes at være afgrænset mod øst, men fortsætter helt sikkert mod nord, syd og vest.

Lokaliteten er spændende idet den er samtidig med de yngste krigsbytteofre i Illerup Ådal og de rige grave i Stilling Trehøje, der ligger blot få 100 meter derfra. Sammenholdt med dette og de rige centralpladsers opståen i denne periode, gør det interessant om man kan opnå en forbindelse mellem de forskellige begivenheder. Stedet er derfor med til at give et helhedsindtryk af et dynamisk samfund i yngre romertid/ældre germanertid, hvor vi netop får placeret bebyggelsen i landskabet.

10. Fremtidigt arbejde

Traceet er frigivet til nedlægning af spildevandsledning. Skal der laves yderligere jordarbejde i området **skal** museet informeres. Det er set ud fra højens 100 meter beskyttelseszone samt bebyggelsens interessante beliggenhed og datering.

Skanderborg Museum, Juni 2008

Merethe Schifter Christensen

Arkæolog

11. Litteratur

Jørgen Jensen; *Danmarks Oldtid. Yngre Jernalder og vikingetid*. 2004

Steen Hvass; Jernalderens Bebyggelse. I *Fra Stamme til Stat i Danmark 1, Jernalderens stammesamfund*, (red) Peder Mortensen og Birgit M. Rasmussen. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter XXII, 1998

Steen Hvass; Udgravningerne i Vorbasse: en landsby fra 4. - 5. årh. og fra vikingetid, samt en brandtomt fra yngre stenalder og to kvindegravpladser fra ca. år 0

12. Tidstavle

Periode	Underperiode	Kalenderår f./e. Kr.	SBM 785 Ørstedsvej del 1
Middelalder		1536	
		1066	
		1066	

Vikingetid		750	
Jernalder	Germansk jernalder	750	Huse og gruber
	Romersk jernalder	400	
	Førromersk jernalder	500	
Bronzealder		500	
	Yngre bronzealder		
	Ældre bronzealder	1700	
Yngre stenalder (Neolitikum)	Sen-neolitisk tid	1700	
	Enkeltgravstid	2400	
	Mellem-neolitisk tid (tragtbægerkultur)	2800	
	Tidlig-neolitisk tid (tragtbægerkultur)	3300	
		3900	
Ældre stenalder	Ertebøllekultur	3900	
	Kongemosekultur	5400	
	Maglemosekultur	6800	
		9000	
Ældste stenalder	Ahrensburgkultur	9000	
	Brommekultur		
	Federmesserkultur		
	Hamburgkultur	12500	

